

Politikai
röpiratok

111.

69

2/11

111
902

HALÁL
A
HALÁLBÜNTETÉSRE!

RÖPIRAT.

JRTA:

FÁI LAJOS,

JOGHALLGATÓ.

9.

Ára 40 krajczár.

EGERBEN.

NYOMATOTT AZ ÉRSEK-LYCEUMI KÖ- ÉS RÖNYVNYOMDÁBAN.

1874.

TUDOMÁNY
ÉS MŰEGYETEMI
OLVASOKÖR

PETRIK GÉZA
BUDAPESTEN
IV. KECSKEMÉTI UTCZA 2

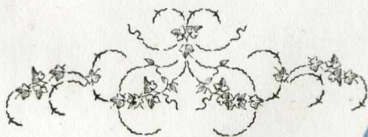
— 20

HALÁL
A
HALÁLBÜNTETÉSRE!

RÖPIRAT.

JRTA:
FÁI LAJOS,
JOGHALLGATÓ.

EGERBEN.

NYOMATOTT AZ ÉRSEK-LYCEUMI KÖ- ÉS KÖNYVNYOMDÁBAN.

1874.

KEDVES

S Z Ü L L E I M N E K

GYERMEKI HÓDOLATTAL ÉS SZERETETTEL

FELAJÁNLVÁ.

KEDVES

S. Z. U. H. E. K. M. N. K. K.

GYERMEKI NŐDOKTORI ÉS SZABÓZÁS

NYELVTAN

Előszó.

Hogy mi vezérelt engem e korszerű kérdés felelevenítésére, — következőkben adom elő.

A XIX. század nagyszerű vívmányai bámulatra ragadnak ugyan mindenkit, de másrészt leverőleg hat az emberi kedélyre, midőn a büntető jogtudomány chaosza mint egy borzasztó fekete pont nehezedik reá.

Az emberi kebel s az igazságérzet nem nézheti nyugodtan a vérpad gőzölgő diadalát.

Reszkető kézzel fogok e tárgy tehetségem szerinti megvilágításához, — a többit pedig a t. olvasóközönségre bízom.

Ha e kis művem a t. közönség tetszésével és helyeslésével találkozand: elértem célomat; mert akkor biztosítva vagyok arról, hogy a halálbüntetés eltörlése mellett harcoló tábor ismét fog számában növekedni.

Irtam Egerben, 1874. február hóban.

A SZERZŐ.

Előszó.

Hogy mi vezért engem a költészet kérdé-
selelőntékre, — következésképpen adom elő.
A XIX. század nagyvívű vitáival párhuzamra
tárgyakat ugyan mindentől, de mindentől levezetve
lát az ember kedélyre, midőn a büntető jogtudom-
ány először mint egy bizonyos tárgyat tekint meg, az-
után pedig
Az emberi kedély a az igazságról nem beszél
nyugodtan a vámpir költője által.
Hasonló kézzel fogok a tárgy felismerésére az-
után megvizsgálásához, — a többi pedig a t-
elvárt eredményre hűvem.
Ha a kis művem a t. költészet felismerésével és
felismerésével találkoznak: előttem odotam; mert
akkor bizonyára vagyok aról, hogy a hallgatóság
előttem mellett harcolni fog ezekben
novokodni.
Ezen kértben, 1848. február 15-én
A SZERZŐ.

Motío: *Ember, ne közelíts szentségtelenül
az Istenhez.*

Nagyon jól tudom, hogy sokak által védett darázs-fészekbe nyulok, midőn e nagy horderejű kérdés megvitatásába bocsátkozom. Fájdalom még sokan vannak, kik halálára szavaznának az oly bűnösnek, ki gyilkosságot követett el. „Hogyne — mondják teljes meggyőződéssel — hiszen vért csak vérrel lehet lemosni!”

Ugyanezt mondják sok nagyhirű tudósok is, csakhogy ők tudományos rendszerrel akarják állításaikat bebizonyítani. Ez különben — tekintve azt, kit elítélnék — egyre megy.

És valóban még sok időnek kell lefolyni, mikor a világ majd odamüvelődik, hogy a halálbüntetést — e borzasztó ítéletet — mint egy ókori mumiát fogja keresni a levéltárak lomjai közt.

Az észhez és mindenekfölött a szívhez akarok szólni.

Mert ahol a szív nincs, ott hiába keressük az ész üdvös intézményeit. Ott nincs élet, ott nincs melegség; már pedig ezek nélkül vajmi hideg minden!

.

A természet mint minden véges teremtménynek, úgy az embernek is beirá adókönyvébe e végzet-szerű szót: halál. De nem, rosszul fejeztük ki ma-gunkat, nem a természet, hanem az Isten mondta azt: „Ember, meg kell halnod.“ A büntetőhatalom azonban talán meghallotta az Isten e szavát és ta-lán célravezetőnek találta azt áthelyezni saját szó-tárába — a b ü n t e t é s e k közé.

És valjon miért? . . .

Talán már előbb minden szelidebb mód és eszköz megkísértetett, és talán valamennyi enyhébb büntetés sikertelennek, elégtelennek mutatkozott a bűncselekmények megfékezésére? A történelem bi-zonysága e kérdésre határozottan nemmel felel. Mert ha keresztül forgatjuk a történelem lapjait, azt fogjuk tapasztalni, hogy alig van keletkező álla-dalom, mely mindjárt kezdetben vérrel ne pecsételte volna meg hatalmának oklevelét. És valóban ez így van! Eleinte ölt a status, vagy az, ki magát annak képviselőjeül gondolá, fé l e l e m b ő l, — a félelem mint hatalmas támaszhoz folyamodik a ke-gyetlenséghez, — mi által olyannak akarta magát feltüntetni mint egy Meduzafőt, melyre az ember büntetés nélkül meg szeméit sem emelheti fel; — majd pedig az ö n v é d e l e m esetében vélvén ma-gát — ölt, mivel minden jelentékenyebb jogsértés önlétét, vagyis a jogállapotot, a jogbátorsogot ve-szélyezteté. S ha ezekhez még hozzáteszszük a zsar-nokok tyrranizmusát: egy borzasztó vértengert lá-

tunk magunk előtt, mely pirosra festi az eget és haragra gyújtja az Istent!

E büntetésnem fenállását lényegesen elősegíté a megszokás, mely lassan ugyan, de annál erősebben és mélyebben vert gyökeret, — és a hatalom azt hivé, hogy amit századokon keresztül gyakorol, azt jogában áll továbbra is gyakorolni; és a nép, mely naponta látta a főket hullani, meghajolt a tények előtt, és megadással s némán hajtotta nyakát a bárd alá, mint azt elődei tevék. Innen magyarázható s fejthető meg — amire a halálbüntetés pártolói olyan nagyon szeretnek hivatkozni — e büntetésnem régisége. „Volt, tehát legyen!“ És valóban a legrégebb népek korásem fukarkodának az embervérrel. Csoda-e? A vallásnak a fanatizmus, a zsarnoknak ellentállását nem ismerő gögje és a státusnak mindenhatóság utáni törekvése mind-megannyi hatalmas rugók voltak csalhatatlanságuk elismertetésére. Igen, a hatalom tekintélyt kíván, és ha vannak engedetlen fők, kik könnyelműen hágják át parancsait, le kell ütni azokat, hogy — látván ezt mások — irtózzanak az állam törvényei ellen vételni! . . . Óh, az állam nagy ur, ki szívesen venné, ha a nép rabszolgakint hajtana fejet előtte. Vessünk csak egy pillantást az aethiopokra: a haláljelképének egy törvényszolga általi felmutatása elegendő volt — Diodor bizonyága szerint — arra, hogy a bűnös önmagát kivégezni tartozzék. A zsidó, ki Jehováját „erős bosszuálló isten“ képé-

ben rettegő, megfeszíté az istenkáromlót, halállal sújtá az apa ellen konokul vető gyermeket s ugyan csak azzal a testi-bűnököt. A görögök között elég a művelt Athénére s abban Draco vértörvényeire mutatnunk, melyek egyszerü mulasztásokra is, minő a tétlenség, a henyélés, halált mondanak. Igaz, hogy ezeket az emberibb Solon később nagyrészben eltörlé, — de a bűn és büntetés közötti helyes arányt nála is hiába keresnök; mert mig súlyos vétségek csupán pénzbeli büntetést vontak maguk után, addig egy előkelő athénei polgárra, ki ittas állapotban találtaték, halált látunk mérve, és így tovább. — Rómának büntetőtörvénykönyve, a kórmanyzati elvekkel együtt változott. A királyok alatt minden lépten nyomon azt tapasztaljuk, hogy itt egy még ujone hatalom áll szemben egy még alig polgárosított gyülevész kalandor néppel. A decemvirek szigoru törvényeiben, a titokban érlődő zsarnokság boszuja liheg, — mutatja a pasquil és satyrikus költők ellen hozott halálbüntetés. Legnagyobb mérséklet akkor mutatkozik, midőn a köztársaság virágzó korát látjuk. A császárok büntetésein — kevés kivétellel — ugyanazon szenvedélyek vonulnak keresztül, melyek uralkodásukat zaklatták. A büntetések hosszú lajstromát a keresztények üldözése, s a keresztény császárok alatt a vallással visszaélés időjártával tetemesen növelték. — Való tehát, hogy a halálbüntetés igen régi, — kevés szerencsésb időpontokat nem számítva a polgári

társasággal majdnem egykoru. De a philosophnak és törvényhozónak nem szabad meghajolnia a tények előtt, bármily régiek legyenek is azok. Mert ami régi nem lehet abból egyszersmind azt következtetni, hogy jó is. Ha igen: akkor a despotizmus mindenestre előnnyel bír az alkotmányos monarchia s parlamenti kormány felett, a keresztény vallásnál kedvezőbb téren áll a pogány s a régi üdvös inquisitio irányában káros ujitásnak kell tartanunk a lelkiismeret szabadságát! Nos, kedves uraim, kik oly nagyon szeretnek a halálbüntetés régiségére hivatkozni, szóljonak! Hisz' önök előtt a megszokás törvényt alkot? Mert mi a szokás? A szokás — legalább így olvastam valahol — a népnek vagyis a közérzületnek hosszú időn át folytatott jogi meggyőződése. És ez csakugyan igaz. De önök nem látszanak figyelembe venni, hogy valóban jó-e az vagy rossz? Önök tudós s érzéketlen szemüvegén nézve keresztül, elég ha az hosszú időn át folytattatott legyen. Gondolkozzanak csak kissé, kérem! Óh, gondolkozzanak, mielőtt a bűnöst halálra ítélnék!

Nem céloom itt a halálbüntetés pro és contráját elsorolni, mert attól tartok, hogy tulterjeszkedném a röpiratok megszokott rövid keretén; — csupán tehát két kérdést állítok fel, mely minden gondolkozó fő előtt — kivált ha az ész működésében a szív is részt vesz, és hogayne venne részt midőn az emberi társadalom egyik tagjának élete forog kérdésben — legelsőbben tűnik szembe t. i.

I. Jogszerű-e a halálbüntetés? és

II. (ebből kifolyólag) Szükséges-e a halálbüntetés?

Nézzük tehát az elsőt.

Ami az első kérdést illeti, épen nem csodálkozunk azon, hogy arra azok — kik az „isteni igazság-theoria“ hő pártolói — igennel feleltek, azok t. i. kik állítják, hogy a büntetés egyedüli célja az, hogy a bűnös a büntettért lakoljon. Ez elmélet által hidegvérüleg szentesítve van a legborzasztóbb büntetés. A ki gyermeket ölt, annak hasonlólag gyermeke ölessék meg. Elve: Aki kinosan ölt, kinosan ölessék meg. Hibája csak az, hogy az emberi erőn tulemelkedik és az Isten felségjogaiba vág. Vannak továbbá sokan, kik a büntetőtörvények eredetét a társadalom eredetével együtt bizonyos eredeti összerződvényre vivén fel, azt mondják: A társadalmi szerződésnél fogva mindenki hallgatagul beleegyezett abba, hogy aki más életétől megfoszt, hasonlóan életétől fosztassék meg. Ez a társasági szerződés theóriája. Legfőbb gyöngesége az, hogy hypothesisen alapszik. Tényekre hivatkozik, holott azt a történetből bebizonyítani nem lehet. Ezen társasági szerződésnél fogva mindenki beleegyezik meghalni, ki más életétől megfoszt. De miként egyezhetik abba az ember, amibe nincs jogában megegyezni? Valjon az élet oly jog-e, melyről kényünk-kedvünk szerint lemondhatunk?

Nem.

De ha vannak is némely körülmények, melyekben az ember életét feláldozhatja p. o. a honszeretet, missiói küldetés, ez csak amaz erkölcsi kötelességek hajthatatlansága mellett bizonyít és legkevésbé sem megmutatása annak, mintha az embernek saját kényétől függne az erkölcsi és anyagi célok elérésének feltételéről — az életről lemondani. Végre hogy egyes mellékágazatokat ne említsünk, a halálbüntetés számos apostolai találkoznak az ugynevezett hasznossági — relativ-theoria emberei között. De nem is esoda: az elv, melyből kiindulnak s melyből a halálbüntetés jogszerűségét akarják kimagyarázni, így hangzik: A halálbüntetés jogszerű a státusra nézve, mert szükséges. (!) Tehát a szükségességből akarják annak jogszerűségét kimagyarázni. Valóban az ember csak elborzad, mikor ilyeneket hall. A relativ-theoria imádói tehát nem tekintenek arra, hogy jogos vagy jogszerű-e valami, csak szükséges legyen, és azt hiszik, hogy ez által ők teljesen igazolva vannak. Ez elv pártolói némileg rajongóknak is nevezhetők, mert egy bálványt állítanak fel, mely körül hódolattal csoportosúlnak s ez pedig: A státus biztossága — a „raison d'état“, mely a forradalmi időkben sötéten suhogtatja szárnyait mint közüdv bizottmány — Comité du salut public — s a restaurációk korszakában r e n d h e l y r e á l l í t á s nevével kereszteli magát. Ki tagadhatná azt, hogy borzasztó eszköz a pártok kezeiben?

Szükségesnek látjuk még itt azon mellék-theoriákat is megemlíteni, melyek a büntetés — s így s halálbüntetés céljául annak csak egy bizonyos következményét vagy hatását tűzik ki mint a bűnmegelőzés, elrettentés, fenyegetés, javítás stb. theoriái.

Nézzük át röviden ezen elméleteket.

A bűnmegelőzésnél fogva, minden személynek — mielőtt még bünt követett volna el — már bűnhödni kell, minthogy nem tudható ha nem fog-e bünt elkövetni? Ez elv tehát az államot egy nagy-szerű fogházzá alakítja át, melyben az álladalom minden polgárai zsufolandók össze. — Ezen rövid ismertetésből is mindenki beláthatja, hogy mily óriási hibában szenved e theoria. De menjünk tovább. Az elrettentés már bizonyos kegyetlenséget is enged gyanítani, mely már magából a szóból is kitűnik. Ez elmélet nem ismer kegyelmet s minden bűnösnek egyenlően kell lakolni, hogy mások óvakodjanak hasonlót elkövetni. Nem számítva itt a büntetések fölöslegét és súlyosbitását, még azon hatással is van a közerkölesre, hogy elvadija azt, mi természetesen csak azt eredményezi, hogy nemhogy iszonyodnának a látványosságokkal összekötött büntetéseknel, hanem még inkább bizonyos vad örömet és gyönyört találnak abban. S nem egy-kettő találkozik a nézők között, kinek keblében azon szá-nalmas hősiesség támad fel, hogy ő is egykor ily látványul szolgáljon a tömegnek a vérpadon, s ez

gyakran még inkább csak ingerli a bűncselekmény elkövetésére. A fenyegetési elmélet hasonlóan azon hibában szenved, hogy eltévesztvén szeme elől a bűnöst, csak a büntetést akarja igazolni annak a közönségre való hatása által. Végre a javítási elmélet szintén egy nagy hibában szenved, azonban, minthogy a bűnös javítását tűzvén ki céljául, a legemberibb. Mindenesetre ez igen szép, de ha hibájára tekintünk, lehetetlen, hogy azon kérdés ne merüljön fel előttünk, melyik tehát ez elméletek közül a — legiszonyubb? — A javítási theoriának célja a bűnöst megjavítani. Elfogatik tehát a bűnös. Az első napon csupa daczból mitsem akar hallani a javulásról, a másik napon már szelidebb arcot ölt magára, a harmadikon már egészen alázatosan viseli magát; látván ezt a börtönőr, lelkendezve rohan a birákhoz s elbeszéli nekik, hogy a bűnös, kit csak tegnapelőtt fogtak el, papot kér, meg akar gyóni minthogy szánja-bánja bűneit s irtózik a bűnre még csak gondolni is. A cél el van érve. A bűnös megjavult. A bűnös tehát szabadon bocsáttatik. Kérdjük: nem tág tér nyilik-e itt a képmutatásra?

Ezen theoriák rövid vázlatából látható tehát, hogy mindnyája az embert, ki önmagának cél pusztja s aljas eszközzé alacsonyítják le.

Röpiratom kis kerete nem engedi a theoriák mélyebb boncolásába és cáfolgatásába bocsátkozni. — Csupán annyit mondunk itt, hogy mi azok vé-

leményéhez csatlakozunk, kik a halálbüntetés jog-szerűségét és szükségességét tagadják.

A halálbüntetés már azért sem jogszerű, mert olyas valomitől fosztja meg az embert, mi egyedül ő benne szent és sérthetetlen — a lélettől. Hogy miért szent és sérthetetlen a létel, e kérdés meg-fejtése az ember öntudatában keresendő, minthogy csak egyedül ő bir azon érzet ismeretével, hogy a teremő néki az életet magasb erkölcsi célok eléré-se végett ajándékozá. Ezen igazság valódisága, ugy hiszük tagadhatatlan, minthogy minden ember kö-vetelheti a hozzá hasonló eszes lénytől, hogy ezen az anyagi és magasabb célok elérésére okvetlenül megkivántató feltételt tiszteletben tartsa. Ahol pe-dig az ember követelhet, ott már a jog és kö-t e l e s s é g áll szemben; az élet tehát tény helyett joggá válik, oly joggá, mely elidegenithetlen, mely-ről tehát az ész le nem mondhat és arról nem ren-delkezhetik már azon oknál fogva se, mert az élet régibb az észnél. Aztán ha meggondoljuk, hogy az élet és egyéb vele született jogok közt még azon különb-ség is van, miszerint az élet nem oly dolog, me-lyet tetszésünk szerint szegre is akaszthatunk, hogy egyszersmind örökösen is meg ne szűnjék. Az élet elválaszthatatlan s elidegenithetlen és személyes joga az embernek.

Sokan az állam vérhatalmának jogosságát az önvédelmi jogból akarják kimagyarázni. Az állam ennél fogva ugy tünteti fel magát mint egyént, ki-

nek megtámadtatás esetében joga van magát és életét a legvégsőig védeni épen azért, mivel az élethez elidegeníthetlen joggal bír. A keresztény erkölcsben sem tiltja azt, hogy támadás esetében az ember támadóját megölheti, minthogy minden embernek legelőször is saját életének fentartásáról kell gondolkozni, hogy anyagi és szellemi céljait valósíthassa és csak azután ismerheti el és tisztelheti másnak életéhez jogát. Ha azonban látja, hogy élete vesztélyben forog, az emberi és isteni törvények is megengedik azt, hogy azt megvédje s ha ez lehetetlen másképen, megtámadóját megölje. E törvény minden egyénre kiterjed, de nem az államra, minthogy ezen önvédelmi jogát (?) az állam bünteteskép gyakorolja; már pedig az önvédelem és a büntetés közt lényeges különbség van: az önvédelem csak addig jogos, míg a megtámadás tart, azonnal megszűnik jogos lenni, hol a megtámadó ártalmatlanná tétetik. A büntetés pedig épen ott kezdődik, hol a bűnös kézrekerült és lefegyvereztetett és így nincs tehetségében, módjában ártani. Az önvédelemnél indulat indulattal, harag haraggal; a büntetésnél pedig hideg és megfontolt ész áll az állam részén, hogy büntetést mondjon ki annak fejére, ki ellene vagy az állam törvényeivel meg nem egyező cselekményt követett el. Ha már most egyes embernek is bűn megölni lefegyverezett megtámadóját, mit mondjunk akkor az államról, ki azt tán hosszas tanácskozás és megfontolt hidegvé-

rüsséggel gyakorolja? Az állam önvédelmét csupán akkor lehet képzelni, ha egy másik álladalommal harcban áll szemben.

Lehetnek azonban olyanok, kik a halálbüntetés jogszerűségét csak ezen egyoldalú kérdés: van-e bűn, mely emberi bírótól halált érdemel? — igencéléséből akarják bizonyítani. „Hogy ne volna“ — mondják sokan egész meggyőződéssel. „A teljes, javithatatlan, ugynevezett kipróbált gazemberek, kik az erkölcsi romlottság legmagasabb fokán állnak, nem érdemelnek-e halált?“ Nem is képzelik, hogy ezen kérdésükkel önkénytelenül is kelepcebe jutottak! Kérdésükre kérdéssel felelünk: Lehet-e a szívet egészen kiismerni? Valjon bizonyosok vagytok-e abban, hogy azokból, kiket javithatlanoknak mondotok, kihalt minden gyöngédebb érzés? Nem. Addig mig a szív a kebelben ver, előttetek az a legnagyobb talány leend. Mert hiszen a szív rejtelmei végtelenek és kimerithetlenek! Csak az képes a szívek legtitkosabb redőibe tekinteni, ki az erkölcsi törvényeket alkotá. Miként mondhatja tehát az ember embertársát javithatatlannak? Hogy mondhat valaki embertársáról halálos ítéletet, mikor még csak önmagát sem ismeri? Hisz' a legnagyobb tudomány is csak abban áll, mit ama híres görög bölcs mondott: *Γνωθι σεαυτόν* — ismerd meg tenmagadat! Óh, ember, ember, tedd kebledre kezedet és kérdezd meg lelkiismeretedet, mit mond? De ne gondolják t. olvasóim, hogy e lyrai hangot

talán a vértóli irtózat dictálta tollamba. Óh hisz ez oly igazság amit most önöknek itt elmondtam és épen nem költői lelkesedés, mely tán borzadva kerül a vérpadot! Ime egy példa: Montagu egy angol papról feljegyzi, hogy egyszer rabló által támadtatván meg, intései által az elvetemült rablót megnyeri és szolgálatába veszi. Csak harminc év múltán, koporsójánál fedezi fel, hogy egykor rabló életet élt. Az angol véros törvények szerint természetesen halálra kellett volna hurcolni mint javíthatatlant!

Ezzel térjünk át a második kérdésre:

II. Szükséges-e a halálbüntetés?

A hasznossági s egyik másik relativ-theoria pártolók táborából kérdésünkre mindenesetre egy viharos „igen“ zudulna, azonban a mértékletesebbek csupán két esetre szoritkoznak. Szerintök az első kérdés ez: 1. szükséges-e a halálbüntetés akkor, midőn valamely fenálló kormányrendszer valamely egyén élete és összeköttetései által veszélyezve van; 2. pedig szükséges azért, hogy másoknak rettentő például szolgáljon.

Az első védvet már fentebb státuszbiztonság vagy jogbátorság név alatt érintők, most még csak azt tesszük hozzá, hogy lehetetlen miszerint az állam, mely jogszerű alapokon nyugszik, egyes tagjának büntetési által veszélyeztethetnék mikor az állam lételének fentartásában tagjainak aránytalan többsége szintén hathatósan érdekelve van. Indi-

vidualis személyek ártalmatlanná tételére elég, ha fogságba vettetnek. — Sokkal gyöngébb alapokon nyugszik azonban a másik védv, mely szerint az állam hasonló azon spártaiakhoz, kik helótaikat meg-részegetívén azon célból, hogy fiaik undort és eső-mört kapjanak a mértékletlenségtől. De kérjük, kiket rettent el a kivégzés látása? Azokat talán, kik gyöngéd idegzettel birnak? A gyöngéd ideg-zetűek minden bizonynyal óvakodni fognak ily lát-ványosságoktól és már idegzetüknél fogva sem ké-pesek oly bünt elkövetni, mely a törvények szerint a halált vonja maga után. Valamint azoknak se fog mitsem használni, kikben nincs meg ugyan a tulnyomó erkölcsi érzet, de nem is birnak erős akarattal valamely az álladalom törvényei szerint halálos bűn elkövetésére; mig ellenben azok, kik-nek kezében a bosszu fáklyája lángol, kiket rajon-gás, düh vagy más égő szenvedély, forrongó lélek-állapot üz, ösztönöz, azok nem gondolnak a követ-kezményekkel, azok csak szenvedélyeiknek kéjes ki-elégítését látják és a pillanat rohama alatt állanak, mely határos az örülséggel s borzasztó örjögésük-ben megvetik a halált! — Valjon visszatartóztatta-e Corday-Charlotte kezét a százszoros halál, melyet a böszült néptömeg megölt kedvenceért vala fejére mérendő? — Óh, ezeknek szenvedélyét a vér lá-tása nem fogja csillapítani, sőt inkább felkölti a boszulóban a képzeletet, hogy mint fog áldozata az általa okozott kinok közt vergődni, hörögni; a ra-

jongó pedig, ki missiói küldetésben jár, már előre hallja az angyalok üdv-trombitáját fújni és előre látja az Isten kitárt karjait, hogy keblére ölelje igéjének hű apostolát. Óh, ez így van tisztelt olvasóim! A történelem egyébiránt erre nézve számos példákat tud felmutatni. — Végre, hogy azokról is szóljunk, kik hideg számitással és nyereségvágyból gyilkolnak, azokat a halálbüntetés ugy rettentí vissza bűnös cselekményeiktől, ha felfedeztetésöket bizonyosnak tartják, de ezen esetben is elegendő megbüntetésükre az örökös fogság. —

Midőn ezek után a kalálbüntetés szükségességét tagadjuk, lehetetlen fel nem említenünk itt történeti tényekkel bebizonyítva, hogy ott, hol a halálbüntetés fenáll, sokkal több büntett követtetik el mint az oly államban, melynek büntetőtörvénykönyvét a büntető eljárásoknál szelidebb mód és mérséklet lengi át. A büntetések szelidítésével karöltve jár egyszersmind a nemzetek nemesedése is. De lássuk a történeti tényeket: Sabaco egyiptomi királyról azt mondja Herodot és Diodorus Siculus, hogy mint kegyetlent és szükségtelenelt eltörölvén a halálbüntetést, a rabokkal dolgoztatott s 50 éves uralkodásáról megjegyzi, hogy alatta az ország békés és esendes vala. Strabo két kaukáz melletti népről emlékeztvén az egyiknek törvényeit fölötte kegyetlennek mondja, míg a másiknál a halálbüntetést ismeretlennek állítja azon hozzáadással, miként ez utobbinál ritkák, az elsőnél gyakoriak valának a

bűnök. Róma egy 250 éves hosszú korszakot élte a Porcia törvény ótalma alatt anélkül, hogy egyetlen polgárának életét feláldozta volna a büntető hatalomnak s mégis Livius bizonyossága szerint ez időszakban követtetének el a legkevesebb bűnök. Mikor azonban a Porcia törvény már nem állott oly nagy tiszteletben, t. i. a császárok korában: a római birodalom hanyatlásnak indult és ekkor követtetének el a legnagyobb kicsapongások és erkölcstelenségek. Még a középkor legvadabb és legsötétebb korszakában is voltak fejedelmek, kik nem csak ohajtották, hanem meg is kísértették a halálbüntetés eltörlését. Ilyenek voltak: Anastasius, Mauritius, Isaac Angelus, Johannes, Comnenus és Zeno philosophus görög császárok. — Angliában a nagy Alfréd, uralkodása alatt, csupán a felségsértési bűnökre szorítá a halálbüntetést s korának írta azt jegyzik meg róla, hogy kormányzása nyugodt és zavartalan volt. Hódító Vilmos szintén követé példát (1066—1087.) s a történet nem említi, hogy oka lett volna megbánnia tettét. Pennsylvania alapítója, az emberszerető Penn, hiven vallásos felekezetének elveihez, mely a kegyetlenségtől és vérontástól iszonyodik 1683 táján elveté Anglia véres törvényeit, melyek ez időben több mint másfélszáz bűnre mondanak halált! s e büntetést csupán a szándékos gyilkosságra szorítván megmutatá, miként a jogbátorságot és a társadalmi közrendet vérontás nélkül is meg lehet tartani. Igaz, hogy

az anyaország folytonos civódásai ismét visszaállították az angol büntetőrendszert; de mihelyest e gyarmat az idegen járom alól felszabadult, azonnal visszatére előbbi szelidebb törvényeihez, s a szabadságháboru szerencsés bevégeztével Északamerika többi államai is valamennyien eltörölték az embertelen és durva büntetéseket. Ezen történeti áttekintésnél lehetetlen, hogy eszünkbe ne jussanak Montesquieu ama szavai, melyeket valamelyik művében elmondott, hogy t. i.: „A büntetések szigor a szabadság előhaladtával száll alább.“ — Sokkal feltűnőbb azonban a halálbüntetés eltörlésének sikere egy oly nemzetnél, mely sem nem művelt sem nem szabad, minő az orosz birodalom: Erzsébet (1740—1762.) husz évig tudott kormányozni halálbüntetés nélkül, mely példát utóda II. Katalin is egész uralkodása alatt (1762—1796.) — egy hatalmas lázadó rabló kivégeztetését kivéve — megtartott. Hogy később a halálbüntetés behozatott, az uralkodó majdnem kórlátlan hatalmának tulajdonítható. Toscanában Leopold 1765. titkos rendelettel eltiltá a birákat a kivégzéstől s csak miután 20 évig tapasztalta, hogy ezen szelidebb mód mellett uralkodása alatt a büntettek nemcsak hogy nem szaporodnak, hanem egy angol utazó jegyzetei szerint 5 hónapig fogházai üresen állanak, törölte el végképen törvénykönyvének 51. és 52. cikkében foglalt halálbüntetést kimondván előszavában ama nagy igazságot, „hogy a büntetések szelidítése, összekötve

szorgos gondossággal a bűnök megelőzésében, nagy gyorsasággal az ítéletek hozatalában s pontossággal és bizonyossággal a valódi gonosztevők megbüntetésében ahelyett, hogy a bűnököt szaporította volna, szembetűnőleg kevesíté a kisebbeket s igen ritkává tévé a borzasztóakat.“ Igaz ugyan, hogy későbben visszaállítatott a halálbüntetés — 1790. a politikai vétségek, 1795. pedig a kegyetlenebb gyilkosságok ellen. De hogy ez visszaállítatott, részint Leopold távoztában a trónról s más trónra léptében, részint a kormányok rémületében a francia forradalomtól, keresendő. — II. József is kimondá a halálbüntetés eltörlését 1787. törvénykönyvében, később azonban visszavonta azt mint egyéb rendeleteit és intézkedéseit, hogy többi reformjaival együtt, ugy ezt is maga előtt lássa egy tollvonással megsemmisülni. A francia első forradalomban, hol annyi vér áldoztaték a közjólét nevében, meg ott is emelkedének szózatok a halálbüntetés eltörlése mellett, még pedig 1791. egy Robespierre szájából, később 1793. Condorcet részéről s a republica 4. évében elhatároztatott, hogy a közbéke napján el fog töröltetni. Az ezután bekövetkezett rázkódások, a mámoros és szemképrázató dicsőség és izgalmas események közepette feledésbe ment a nagy ígélet s egyedül a februári forradalom volt oly nagylelkű dicsőségében (1848.) a politikai vétségekre eltörölni a halálbüntetést. — A mult század vége felé a svéd, dán, porosz királyok a gyermekgyilkosokra a halálbüntetést örök-

fogságra változtatták, mindhárom országban azon okból, hogy míg a halálbüntetés érvényben volt, a bűnök felette megszorodtak — s az eredmény pedig a fenytő pereknek megkevesbedése lőn. Végre, hogy a jelen századból is mutassunk fel példát: Mackintosh keletindiai kormányzó 1804—től 1811-ig egyetlen ember vérének sem engedé ki-ontani s a jogbátorság azért mégis erősebb alapon nyugodott mint előbb. Louisiana pedig Livingston indítványára 1825 körül ünnepélyesen kitörle törvénykönyvéből a büntetés e nemét s ez által bizto-sította magának Toscanához hasonló békés nyu-galmát. —

Ugy hisszük, hogy ezen fentebb felhozott ada-tokból eléggé kimutattuk azon igazságot, hogy a büntetések szelidítésével együtt jár az erkölcsök nemesedése is. És ha még ez sem volna elég, tekintsük végig a statistikai adatokat, melyeknek számai örvendetes csökkenést mutatnak fel a bün-tetteknel ott, hol a halálbüntetés nem egyszerre, hanem lassankint töröltetett el.

Hogy miért van az, hogy a halálbüntetés fen-hagyása mellett a halálos bűnök szaporodnak: a szív gyöngeségében rejlik t. i. a sértett fél vonako-dik a bűnöst feladni, mert irtózik, hogy annak vére ontassék, hasonlóképen a tanuk sem mernek ellene vádaskodni, — a bíró pedig ítélni, kinek ítéletétől függ egy ember élete s így a bűnös szabadulása csaknem bizonyossá válik. — Tudván pedig mind-

ezt az, ki épen borzasztó bűn végrehajtásán töri fejét, bizonynyal minden habozás nélkül fogja azt elkövetni, mert számítani fog a bíró nagylelkűségére és esetleg a sértett fél és tanuk gyöngéd érzületére. Bátran ismételhjük tehát azt az elvet, hogy sokkal nagyobb hatással van a büntetés bizonyossága, mint annak bizonytalansága, bár kegyetlen-séggel is legyen az összekötve.

Maguk a fejedelmek is hathatósan küzdtek a halálbüntetés eltörlése mellett. Lajos Fülöp 1828. azt nyilvánítá Lucasnak, s 1830. a követkamrának, miként egész életének vágya teljesülésbe megy, midőn a halálbüntetés végleg megszüntettetik. Ugyan-ezen év június 11-én midőn Hugo Károly az „Événe ment“ szerkesztője az esküdszék elé állított, mivel egy kivégzés botrányos jeleneteit a halálbüntetés pártolóinak kissé élénkebb és merészebb szavakkal róttá fel — a védő ügyvéd Crémieux védbeszédében megemlíté, miként a keresetbefogott-nak atyja Hugo Victor Franciaország pairjévé lett neveztetését főleg a halálbüntetés elleni küzdelmeinek jutalmául nyeré, maga Lajos Fülöp nyilvánítása szerint. Északamerikában és Brasiliában az 1831. codex szerint csak a szándékos gyilkosságra van szorítva a halálbüntetés. A new-yorki törvényhozási választmány 1832. teljes eltörlését ajánlotta. Ugyan-igy nyilatkozott 1831. a massachusettsi országos küldöttség. Indiána képviselőházában 1841. annak eltörlése határozatba ment. Svédországban pedig

1834. a kormány maga indítványozá, hogy a felségsértés ne halállal sujtassék. A Braunschweig számára Strombeck által készült törvényjavaslatból egészen kimaradt a halálbüntetés. Indítványoztatott még a halálbüntetés eltörlése a francia kamrában 1830. s 1832. s mint említők 1848. a politikai bűnökre nézve el is töröltetett. Szászországban 1833.; a hannoveraiban 1834.; Genfben 1827-től többször; az angol parlamentben szinte több ízben; a bádeni követkamrában 1840. mindenütt évenként növekedő buzgalommal. Végre a törökbirodalomban nem töröltetett el ugyan teljesen, azonban 1840—45 körül a jóindulatu sultán által kiadott Hatti-Sherif legelső köteletségének s feladatának tartá az alattvalók életét és javait biztosítani s még a vallási apostasiára kimondott halálítélet is meg lőn szüntetve.

E büntetés — haugyan e nevet megérdemli — azokon kívül, miket eddig jogszerűsége és szükségessége ellen felhoztunk, nem bir ama lényeges tulajdonokkal, melyek minden büntetésben feltételkép megkívántatnak. Minden büntetés három lényeges kelléket kíván meg t. i. 1. a bűnöst, ki a jogállapotot megsérté; 2. a társaságot, mely a jogállapoton ejtett sérelmet helyrehozza s a sértőre valamely roszt, bajt mér; 3. a bírót, ki a megvilágított tényekből itél. Ezen hármass viszonyból kell a büntetés kellékeinek egymással szemben megfelelni. Midőn tehát a büntetés célszerűségét vizsgáljuk, a következőket kell tekintetbe vennünk: 1.

a bűnösre nézve: a.) legyen személyes, b.) osztékony vagy fokozható, c.) javító és szellemi; 2. a társaságra nézve; a.) erkölcsi, b.) példás, c.) bizonyos és egyenlő, d.) gátló ártani, e.) népszerű; 3. tekintve a bírót mint gyarló embert: megbecsülhető és helyrehozható.

Tekintsük sorba.

A halálbüntetés első pilanatra személyesnek látszik ugyan, ha csupán az elítéltet tekintjük, de lehetetlen, hogy hozzátartozóira is ne gondoljunk akkor, midőn épen az ítéletet hajtják rajta végre, — és roppant igazságtalanság volna ha számításonkivül hagynók az elítélt rokonainak, barátainak, gyermekeinek stb. fájdmát és kinjait, mit akkor éreznek, midőn épen az elítélt a vérpadra vagy a vesztőhelyre lép. Láthatjuk tehát ebből, hogy a halálos ítélet nem csupán az elítéltnak okoz fájdmakat, hanem övének és hozzátartozóinak is, kiknek szemei előtt még a legnagyobb öröm és boldogságban is ott fog lebegni rokonuk vagy kedvesüknek borzasztó véres alakja! És ezen szenvedés nemcsak a pillanat rémes benyomása alatt fog tartani, hanem mintegy kitörölhetetlen bélyeget hagy hátra az életben a kivégzett családjának ártatlan homlokán. Avagy nem lehetett-e már azt gyakran hallani: Nézzétek e kölyköt, ennek apja a bitón végezte életét!

A halálbüntetés továbbá nem is o s z t é k o n y. Majd minden nap tapasztalhatjuk az életben, hogy

mily fokozatok vannak a büntettek között. És ha már van fokozat a büntettekben, úgy a büntetésben is kell lenni fokozatnak. És mégis a halálbüntetésnél ez nincs meg. A törvénykönyvben meg vannak nevezve a büntettek, melyekre halálos ítéletet kell kimondani, és a bíró természetesen (a büntetőtörvénykönyv szerint) egyenlőképen mondja ki mindnyájunkra a halált! Hol van itt az arány, a lépcsőzet? Fájdalom, azt hiába keressük. Az lehetetlen, hogy a különféle bűnökre egyenlő büntetést lehessen szabni. De nem is javító se nem szellemi. A bűnös, ki halálra ítéltetett, bizonynyal lélekben van megromolva s nem testben. E büntetés azonban a testet semmisíti meg, mely eszköz volt, és ekkor pedig már lehetetlen a javítás. Ennélfogva se nem javító se nem szellemi. Blackstone a törvényhozókat sebészhez hasonlítja, ki hanyagság- vagy tudatlanságból minden lábat elvág anélkül, hogy gyógyítana: Thomas Morus pedig, ki már VIII. Henrik alatt 1531. Anglia legelső méltóságát foglalá el, azon rossz tanítókhoz hasonlítja a törvényhozókat, kik készebbek tanítványaikat vesszözni mint oktatni.

A társaságra vagy közönségre nézve erkölcsetelen is. Physikai szempontból is roppant káros és ártalmas, mire nézve elég legyen egy Gallt, egy Lavatert idéznünk. Így egy 12 éves lánykát, midőn egy kézvágásnál volt jelen, a szél ütö meg. Diderot, ki gyermekkorában egy kivégzésnek lön

tanuja sárgaságba esett. Ezekenkívül számtalan eset van itt-ott elszórtan feljegyezve, a viselős asszonyokról. Malebranche egy oly örült ifjút látott az örültek házában, kinek tagjai minden ízeken meg voltak törve, mert anyja a várandóság állapotában egy keréketörést néze meg. Egy nő pusztán azért, hogy halálos bűnben kelle tanuskodnia, süket-némává, később epészen butává és szélhűdötté lón, — s egy esküdszéki tag, mivel halálbűnben kelle itélnie öngyilkossá lett 1829-ben. S a quillotine gyakori működése alkalmával Franciaországban számosan örültek meg. Az elrettentési theoria pártolói nem mondhatják tehát ezek után védel műkre, hogy hiszen a végrehajtás zárthelyen is történhetik, mert hiszen céljuk épen az, hogy lássák az összecsuportosult emberek az elítéltnék fájdalomtól eltorzult borzasztó arcát. — Erkölcstelen a halálbüntetés azért, mert vadabbakká és szilajabbakká teszi az erkölcsöket s a népet a vér látásához szoktatva, még inkább csak vérengzőbbé változtatja. — Robespierre csupán azért mondott le birói hivataláról a francia forradalom előtt, hogy ne kelljen halálos bűnben itélnie. Marat 1789., ki később egy valódi szörnyeteg lón s a franciáknak vérfürdőket készíté, a halálbüntetés ellen egy munkát irt. Michaelis állítása szerint voltak törvényhozók, kik a mézárosokat mint olyanokat, kik a vérhez meg vannak szokva, halálos ítéletek kimondásánál nem engedék szavazni; s valóban az örjögő VI. Károly

francia király korában a párisi helytartó 500 mézárósból alakított egy borzasztó, bőszült csapatot, melynek gyilkosai még magát az udvart is rémületbe ejték. Róma a gladiátorok és vadállatok viadalai által lón hozzászoktatva a későbbben bekövetkezett Sulla és római császárok véres kormánygyepelőihez. S ha a forradalmakat tekintjük, igaza van Hugo Victornak, midőn azt mondja: „Forradalmi időszakban vigyázatok az első főre, mely lehull, mert a nép megáhitja amit lát.“ Igen, a forradalom drámáiban vigyázni kell a halálbüntetésre, mert az rémítő eszköz bármely párt kezeiben.

Hogy a halálbüntetés példás és elrettentő az igaz, de sokkal kisebb mértékben mint azt pártolói állítják. Erre nézve csak azt jegyezzük meg, hogy ritkán történik meg a kivégzéseknél a bámész tömeg közt, hogy lopás ne követtessék el. Londonban egy felakasztott bankjegyhamisító hült tetemei körül, társai ismét csak bankjegyhamisítással foglalkoztak.

A halálbüntetés bizonyos ugyan az elítélt végpillanataiban, de fölötte egyenetlen, mert sokan megőrülnek bele, mások pedig részint hősiességből, részint már életuntságból ohajtják, mitem törődve a gyalázattal.

A cél: továbbra is nem ártani, igaz, hogy a halálbüntetéssel a legbiztosabban éretik el, azonban midőn a bűnös csak bosszu s őrült indulatban követte el a bűncselekményt s azután már megbánta,

többé nem ártani, hanem a jobb utra a z e r é n y utjára visszalépni — gátoltatik meg a halálbüntetés által. A megrögzötteket van módjában az államnak másként is ártalmatlanná tenni.

A halálbüntetés népszerű ugyan, de csak gyilkosság esetében, minthogy a nép egyszerű fogalma szerint csak azt mondja: Vér, vért kíván, és épen nem vizsgálja a bűn és büntetés közötti benső analogiát.

Továbbá nem is megbecsülhető. Kinek lehet fogalma azon nagy fájdalomról, melyet a kivégzendő utolsó óráiban és kivégeztetésekor érez? A világ azt hívé némely orvosok állítása után, hogy a nyakazás nem fájdalmas; majd később az akasztás állítottatott csekélyebb fájdalmúnak. Mig végre Guillotine feltalálta borzasztó szörnyetegét, az ölőgépet s azt hívé hogy nagy szolgálatot tesz vele az emberi nemnek; pedig orvosi fakultásokat lehet idézni, kik mindnyájan azt mondják e gépről, hogy gyors működése dacára is majdnem egy 4-ed óráig tart az érzékenység. Sokan még ez időnél is többre mondják a fő lehullása után a szenvedést és fájdalmat.

Az ember azonban szeret a teremtő felségjogaiba avatkozni.

Hogy micsoda kinokat áll ki az elítélt a kivégeztetés legközelebbi óráiban, erre nézve semmit sem ajánlhatunk inkább mint Hugo Victornak: „Egy halálraitéltnek utolsó napja“ című művét.

A nagy író, ki annyira ismeri az emberi ke-
belt szenvedélyeivel, nem költői phrázisokban beszél,
csak a megdöbentő valót tárja szemünk elé s vér-
fagyaláló iszonyattal írja le azt a szörnyeteget, mely-
nek neve: quillotine. Óh, de önök kik a halálbün-
tetés mellett harcolnak, nem tudják mily végtelen
fájdalom, szenvedés és kín lehet csak egy rövid
félóra alatt is! —

Végre a halálbüntetés helyrehozhatlan.
A bíró, ki a vádlott felett eltöri a pálcát, szintén
csak ember, következőleg tévedhet.

Borzasztó tévedés!

Tévedésből bűnös helyett ártatlant ölni meg!
Ki ártatlansága érzetében mindvégig görcsös vonag-
lással áll ellent a bakónak, — óh, de nincs senki,
ki megmenthetné, reménytelen kétségbeeséssel tekint
végig a tömegen várván megszabadulását, aztán
midőn látja, hogy csakugyan nincs remény s hallja
a durva tömeg türelmetlenségét, ismét a bakónak
ront, majd zokogva térdre rogy előtte s örülségé-
ben azt sem tudva már, hogy mit beszél: imád-
kozní kezd hozzá a — bakóhoz, hogy könyö-
rüljön és irgalmazzon meg neki . . . mig végre a
fő lehull! . . .

Borzasztó!

Milyen iszonyu lehetett a hóhér álma!

És valjon nem találkoznak-e vádlottak, kik
csupán csak másokért, mások megmentéseért áldoz-
ták fel magukat és mint ilyenek ártatlanul vértet-

tek el? Felhozhatják ugyan ennek ellenvetéseül a büntetőjogi eljárás mostani fejlesztését és szorgosságát, de ki biztosít minket annak csalhatatlanságáról? Olyan lehetetlen volna e kifejtett (?) büntetőjogi eljárás mellett a tévedés? Az ember, míg ember marad, sohasem ment a tévedéstől. Livingston Északamerikáról azt mondja, hogy ily tévedések nem ritkák. Lucas Franciaországból csupán az 1826-ik félelvől 6 esetet idéz elő. Ducpétiaux Belgiumból 14 példát számlál elő. O'Connell 1840. a martiusi parlamentülésben 4 személyt mond halálraítéltnek, holott azok későbbben ártatlanoknak találtattak. Még egyet a sok közül: Szemere a halálbüntetésről irt 1841-iki koszoruzott páiyamüvében, Magyarországot illetőleg a beregmegyei levéltárból idéz egy esetet, hol 3 tanu tanuskodott a csetfalvai korcsmáros ellen, ki egy csipkés tót legény meggyilkolásával vádoltaték, annyival inkább, mert a bünjelek: az állítólagos gyilkolt áru mellett véres kés és sok vér amannak pincéjében találtattak; s már a törvényszék halált monda reá, amidőn ártatlansága napfényre jött s pedig azon egyszerű okból, mivel a megszökött tót legény Zemplénben taláztatott fel. Ezúttal, hogy a vádlott megmenekült a per hosszú folyamának köszönheté, azonban már ekkor vagyona pusztulásba ment, ő maga, a csapláros pedig megtébolyodott; a törvényszék természetesen vagyonát és eszét vissza nem adhatá. És még hány ilyen ehez hasonló ité-

let hozatott a törvénytermekben, miket csak a jó Isten tud!

Ezekből, vagy ha semmi más nem is szólna a helyrehozhatlanságon kívül a halálbüntetés ellen, belátható, hogy e büntetés, mint helyrehozhatlan, mentől gyorsabban elvetendő.

Nagyon sokan vannak, kik e nagy horderejű kérdést tüzték ki elmélkedésök tárgyául. Ez azonban csak a mult század utolsó felében történt meg, honnan büntetőjogi irodalmunk is kezdődik. Ez előtt ugyanis csak nagyon kevesen vagy épen ki sem foglalkozott vele; nem csoda tehát, hogy a különféle büntető törvénykönyvekben oly eligazithatlan zavar és sötétség van. Mindamellett Angliában, hol annyi sok véres törvényhozatott, 1520 körül találkozott két férfiú, kiket az akkori büntetőtörvénykönyvekben sötétlő chaosz arra ösztönzött, hogy az ész fáklyájával bevilágítsák a borzasztó hiányokat és hogy felhivják azokra e világ figyelmét. E két férfiú: Th. Hitton és Th. More.

Vannak azonban számosan, kik a halálbüntetés elvetése mellett majdnem egész életükön át küzdöttek és jelenleg is küzdenek, kiknek hosszú lajstromát azonban minthogy eléggé igyekeztünk annak jogszerűtlenségét és szükségtelenségét kimutatni, nem akarjuk és fölöslegeseknek is tartjuk itt elősorolni. —

Hazánkban a legrégebb időkben meglehetősen számu és mondhatni esekélyebb bünökre is ki volt mondva mint pl. a paráznság, mely most már valódi keresetággá fajult. Azon időkben azonban mielőnn országunk a törökkel vivott lételéért, gazdál-

kodtak az embervérrel — a statariumot kivéve — mert hiszen nagyobb szükség volt arra a csatatéren mint a verpadon.

Mielőtt szerény röpiratunkat befejeznők, csak az leghőbb óhajunk: vajha a törvényhozó testület eltörölné e borzasztó büntetést, melyet megbecselni senki sem tud eléggé, mert a vádlott ki tán látszólag hidegvérrel lép is a verpadra, keblében a legkegyetlenebb pokoli kinokat is fölülmuló fájdalomokat szenvedheti, melyek százszorosan is felülhaladhatják az elkövetett bűn nagyságát, és épen ezért igazságtalan. Második óhajunk az, hogy a múlt évben kitört cholera, most pedig a pénzválság miatt elszegényedni kezdő népünk tán nemsokára bekövetkezendő nyomorának a kórmány valamiképen elejét vegye; mert hiszen — ha a nép már szegény és mindenkitől elhagyatva érzi magát, nem igen lehet csodálni ha elkeseredésében — lételének fentartása végett — oly eszközökhöz nyul, melyek tán épen homlokegyenest ellenkeznek az állam törvényeivel. (Nagyon meglehet, hogy már épen azért találkozunk a lapok hirei közt annyiszor rablóbandákkal.)

Mindenekfölött azonban törekedjék oda, hogy az ismeret, a tudomány mentől nagyobb és hangosabb szárnycsattogással verje fel a népet tudatlanságából, hogy először is imádni tanulják az Istent s ez által tisztelni legkitűnőbb teremtményének, embertársuknak jogait. Mert hiszen a tudatlanság legbővebb forrása és legtermékenyebb anyja a bűnöknek.

